
Marta Zorko:
**Granice država nastalih iz SFRJ:
studije slučajeva otvorenih graničnih pitanja**

Mentor: prof. dr. sc. Vlatko Cvrtila

Datum obrane: 21. lipnja 2011. na Fakultetu političkih znanosti

Povjerenstvo za obranu: prof. dr. sc. Siniša Tatalović, predsjednik

prof. dr. sc. Vlatko Cvrtila

akademik Davorin Rudolf

Doktorski rad mr. sc. Marte Zorko ima 278 stranica, korišteno je 211 izvora iz literature, 156 dokumenata, izvještaja, priručnika, novinskih članaka i drugih izvora te 56 *web*-stranica. Na kraju rada autorica je priložila 70 različitih priloga (mape, tablice, prikazi). Rad se sastoji od Uvoda, osam poglavlja, Zaključka, popisa literature i priloga.

U Uvodu autorica obrazlaže razloge istraživanja pitanja granica država nastalih raspadom bivše zajedničke države, koji je za posljedicu imao uspostavu novih država, novih granica i nove regionalne političke strukture. Raspadom SFRJ i nastankom novih država stvoreno je više od pet tisuća kilometara novih međunarodnih granica u regiji. S obzirom na to da su nove granice nastale na linijama starih unutarnjih granica između republika, koje nisu imale funkciju međunarodnih granica, pojavila se potreba njihova definiranja te uređivanja bilateralnim sporazumima. Nove granice otvorile su mnoga nova pitanja koja se prije nisu smatrala važnima. Od raspada SFRJ do danas vrlo je mali dio granica riješen na način da su se dvije države uspjele dogovoriti oko zajedničke granične crte. Nedefiniranost granica i otvorena granična pitanja povećavaju mogućnost konflikta i narušavaju bilateralne odnose susjednih zemalja. U posljednjih petnaestak godina otvorena su granična pitanja izazivala različite tenzije među državama u regiji te su utjecala na stvaranje specifične geopolitičke percepcije, što se najbolje može vidjeti na primjeru Slovenije i Hrvatske. Promatrajući regionalne probleme vezane uz granice, autorica postavlja hipotezu kako otvorena granična pitanja između država sljednica SFRJ posjedu-

ju konfliktni potencijal i narušavaju bilateralne odnose. Autorica je u radu postavila Hrvatsku kao glavnu studiju iz tri razloga: prvo, ima najviše novih graničnih dodira i otvorenih graničnih pitanja; drugo, otvorena granična pitanja iskazivala su određeni konfliktni potencijal; treće, njihovo rješavanje predstavljat će velike izazove za bilateralne odnose i regionalnu sigurnost. Prvi cilj rada jest pozicioniranje značaja granica i graničnih linija u suvremenom svijetu s obzirom na prisutne fenomene deterritorijalizacije i reteritorijalizacije te izrada modela za uvide u postojanje konfliktnog potencijala generiranog otvorenim graničnim pitanjima. Drugi je cilj prikazati nastanak i promjene vanjskih i unutarnjih granica zemalja bivše SFRJ u određenim povijesnim razdobljima, kao i analiza statusa tih granica s obzirom na zaključke Arbitražne komisije za bivšu Jugoslaviju. Treći je cilj detektiranje otvorenih graničnih pitanja koja ima Republika Hrvatska i njihova analiza prema ključnim kategorijama iz područja političke geografije. Četvrti je cilj utvrđivanje konfliktnog potencijala definiranih otvorenih graničnih pitanja. S obzirom na tako postavljene ciljeve rada autorica je istraživanje usmjerila prema povezivanju otvorenih graničnih pitanja, konfliktnog potencijala, bilateralnih odnosa i geopolitičke percepcije.

U prvom poglavlju, "Metodološki okvir i definiranje pojmova", autorica obrazlaže istraživački okvir. Prema Rumleyu i Minghiu, četiri su skupine tema za proučavanje granica: (1) istraživanje društvene diferencijacije između i unutar država u smislu kulture i svijesti; (2) ekonomska diferencijacija u smislu ekonomskih aktivnosti; (3) politička diferencijacija u smislu sustava vlasti, administracije, sigurnosti i izbora; (4) interakcija država vezana uz pitanja granica, a odnosi se na političke ishode međudržavnih odnosa, koji mogu gradirati od rata do suradnje. Autorica je svoje istraživanje smjestila upravo u četvrtu skupinu tema. Rad sadrži pet studija slučaja, od kojih su istraživanje Slovenije, Bosne i Hercegovine, Srbije i Crne Gore pomoćne studije, a istraživanje Republike Hrvatske glavna studija. U pomoćnim studijama slučaja analizira razinu definiranosti granica te istražuje njihove vanjskopoličke prioritete i prisutnost granica u istima. Cilj je utvrditi u kojoj se mjeri pitanja granica pojavljuju u vanjskopoličkim agendama pojedine države. Glavna studija ima dvije varijable: definiranost granice i konfliktni potencijal. Definiranost granice istraživana je kroz četiri faze nastanka granica: definicija, delimitacija, demarkacija i administracija. Promatranje konfliktnog potencijala temelji se na modelu koji su razvili Ó Tuathail, Dalby i Routledge za objašnjenje vanjskopoličkih akcija država. U toj analizi posebno mjesto zauzima istraživanje geopolitičke percepcije koja se odnosi na stvaranje odnosa prema drugima u određenom geopolitičkom kontekstu te promatranje geopolitičkih kodova kao strateških pretpostavki na kojima se temelji vanjska politika. Takvim promatranjem utvrđuje se utjecaj pitanja granica na ukupne odnose među državama u regiji. Rad se može, prema Gerringovoj klasifikaciji, smatrati usmjeravajućom studijom slučaja koja istražuje uzročne mehanizme koji vode do određenog ishoda. U drugom dijelu poglavlja prikazuje

različite klasifikacije granica u suvremenom svijetu te definiciju granica u klasičnim, modernim i postmodernim geopolitičkim teorijama. Posebnu pozornost posvećuje procesima deterritorijalizacije i reteritorijalizacije s namjerom analize značaja granica u suvremenim globalizacijskim uvjetima. Autorica je pokazala kako granice, bez obzira na sve izazove s kojima se suočavaju u kontekstu globalizacije, ne nestaju, ne gube značaj, te da još uvijek posjeduju značajan konfliktni potencijal. Pri kraju poglavlja razvija model za analizu konfliktnih potencijala koji je nastao analizom različitih pristupa u istraživanju teorija sukoba u međunarodnim odnosima. U modelu se analizira šest kategorija: model sukoba, faza konflikta, trajanje spora, važnost subjekata u slučaju, vanjskopolitičke akcije te geopolitička kultura.

U trećem poglavlju, "Povijesni prikaz promjena granica na Balkanskom poluotoku od 1900. godine do danas", autorica analizira širi regionalni kontekst i promjene granica u posljednjih 110 godina. Povijesna je analiza pokazala kako je regija doživjela značajne promjene granica u tom razdoblju, a one su se uvijek događale kao posljedica ratova i sukoba. Posebnu pozornost autorica je posvetila analizi vanjskih i unutarnjih granica bivše Jugoslavije, čiji se nastanak može podijeliti u četiri razdoblja: razdoblje prije 20. stoljeća, razdoblje nakon balkanskih ratova, razdoblje nakon Prvog svjetskog rata i razdoblje nakon Drugog svjetskog rata. Pred kraj 20. stoljeća dolazi do posljednje faze formiranja novih granica u procesu raspada SFRJ. Vanjske granice te države bile su definirane, dok se o unutarnjim nije previše vodilo računa u smislu njihove potpune definiranosti i određivanja jasnih graničnih linija. Međutim, nakon raspada SFRJ one postaju državne granice, te se javlja potreba za njihovim definiranjem i određivanjem graničnih režima. Unutarnjim granicama posebno se bavila Arbitražna komisija mirovne konferencije o Jugoslaviji, poznatija kao Badinterova komisija. Ona je oformljena u svrhu davanja pravnih savjeta na mirovnoj konferenciji o Jugoslaviji, te ih je od 1991. do 1993. producirala ukupno 15. Za granice je važno mišljenje pod rednim brojem 3, u kojem se objašnjava status i formiranje granica država nastalih nakon raspada SFRJ. Arbitražna komisija zauzela je stav kako se država nalazi u procesu raspada te kako njezine dotadašnje republičke granice postaju međunarodne, a time i zaštićene međunarodnim pravom. Zaključci Badinterove komisije o nepromjenjivosti republičkih granica, u trenutku kad su dobile status državnih granica, spriječili su prekrajanje na etničkoj osnovi i teritorijalna osvajanja proglasili ništavnima. Preostala otvorena granična pitanja između zemalja bivše SFRJ nisu posljedica teritorijalnih pretenzija, već neslaganja oko protezanja graničnih linija, principa razgraničenja ili načina razgraničenja na mjestima gdje granica ranije nije bila utvrđena.

U četvrtom poglavlju, "Republika Slovenija", autorica započinje analizu slučajeva kao pomoćnih studija. Na početku definira granicu Republike Slovenije i okolnosti nastajanja njezine granice prema Italiji, Austriji i Mađarskoj analizirajući dokumente kojima su te granice određene. U nastavku poglavlja analizu usmjerava

prema granici s Hrvatskom. Ističe kako postoji pristup koji razdvaja pitanja kopnene i pomorske granice, što je vidljivo iz posljednjeg potpisanog sporazuma između dviju država. Autorica analizira sve slučajeve spornih točaka kako ih vidi slovenska strana, službene dokumente, ali i druge izvore u vezi sa pojedinim spornim slučajevima. Prema Bijeloj knjizi, službenom dokumentu Ministarstva vanjskih poslova, sporne se točke nalaze južno od rijeke Dragonje, na području Snežnika, u Beloj krajini-Sekuliči te na području rijeke Mure. Međutim, službeni i neslužbeni dokumenti u Sloveniji gotovo se isključivo bave pitanjem razgraničenja na moru. Autorica analizira slovenske stavove o svakoj pojedinoj spornoj točki. U drugom dijelu analizu usmjerava prema vanjskopolitičkim prioritetima Republike Slovenije s namjerom da utvrdi status rješavanja graničnih pitanja. Analiza je pokazala da se pitanje razgraničenja s Republikom Hrvatskom vrlo često pojavljuje kao pitanje od velikog značaja za državu, kao jedan od važnijih vanjskopolitičkih prioriteta.

U petom poglavlju, "Republika Bosna i Hercegovina", autorica analizira nastanak granica te države. Za razliku od drugih država nastalih raspadom SFRJ Bosna i Hercegovina nije naslijedila nijedan dio bivše vanjske granice, već su njezine današnje granice nastale na temelju nekadašnjih unutarnjih granica SFRJ. Autorica analizira sve sporne točke granica Bosne i Hercegovine, s posebnim naglaskom na točkama koje se nalaze na granici prema Republici Hrvatskoj.

U šestom poglavlju, "Republika Srbija", autorica analizira granice Srbije te ističe kako postoje određeni problemi u njihovu definiranju s obzirom na činjenicu da je proglašena neovisnost Kosova, što Republika Srbija ne prihvaća. Navela je sve probleme oko definiranja tog dijela granice, smatrajući kako on ima izuzetno velik konfliktni potencijal. U srpskom Ustavu jasno stoji da je pokrajina "Kosovo i Metohija" sastavni dio teritorija Srbije. Vanjske granice države definirane su ranijim sporazumima SFRJ sa susjednim zemljama, dok novonastale još uvijek nisu definirane. Srbija ima niz otvorenih graničnih pitanja s državama koje su nastale nakon raspada SFRJ.

U sedmom poglavlju, "Republika Crna Gora", autorica analizira granice te države, koja je naslijedila dio bivše vanjske granice SFRJ prema Albaniji, a ostale su joj granice prema novim državama. Nakon razdruživanja Crne Gore i Srbije prihvaćena je međusobna granica prema načelima Badinterove komisije te povijesnoj osnovi. Crna Gora pokazala se jednom od najaktivnijih država u definiranju vlastite granice prema drugim državama. Otvorena granična pitanja vezana su uz definiciju granice prema Hrvatskoj, ali je međusobnim dogovorom utvrđeno da se o granici u Bokokotorskom zaljevu izjasni Međunarodni sud.

U osmom poglavlju, "Republika Hrvatska", autorica fokusira istraživanje na geopolitički položaj, granice i definiranost granica, otvorena granična pitanja te odnose sa susjednim državama koji između ostalog uključuju i pitanje granica. Geo-

grafska posebnost hrvatskog teritorija vezana je uz oblik te dugu graničnu liniju na kopnu i na moru. Zbog izduženosti i nepravilnog oblika Republika Hrvatska ima 2374,9 kilometara kopnene granice. Pored toga, susjedna država Bosna i Hercegovina u jednom dijelu prekida njezin kopneni spoj s područjem Dubrovnika. Od svih država nastalih na području bivše SFRJ Republika Hrvatska danas ima najviše otvorenih graničnih pitanja. Naslijedila je dvije vanjske granice bivše SFRJ te dobila četiri nove. Prihvatila je međunarodne sporazume kojima su definirane granice prema Italiji i Mađarskoj. Granica između Hrvatske i Slovenije nije definirana i godinama je opterećivala odnose između dviju država. S Bosnom i Hercegovinom potpisan je sporazum o granici 1999. godine, definirani su svi sporni dijelovi i dogovoreni režimi prelaska granice. Međutim, sporazum nije ratificiran, pa su sve sporne točke i dalje na dnevnom radu. Granica s Crnom Gorom riješena je privremenim režimom, te se čeka presuda Međunarodnog suda. Slična je situacija i sa Srbijom. Autorica zaključuje kako je samo granica prema Italiji određena u svim fazama njezina definiranja. Prema Sloveniji, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Srbiji trenutno su na snazi privremeni režimi ili ugovori kojima se rješavaju neki od režima prelaska i upravljanja graničnom crtom. Međutim, tehnički dogovori prelaska granica i slični režimi nisu doveli do ubrzavanja rješenja otvorenih graničnih pitanja. Autorica analizira sve sporne točke na granicama prema susjednim državama te navodi hrvatske stavove i rješenja. Također analizira ugovore i sporazume koje je Republika Hrvatska potpisala sa susjednim zemljama u svim područjima suradnje, te posebno izdvaja one koji se tiču granica. U drugom dijelu poglavlja autorica istražuje konfliktni potencijal otvorenih graničnih pitanja između Republike Hrvatske i susjednih država koje su nastale raspadom bivše SFRJ.

U Zaključku autorica navodi kako je potvrđena glavna teza o postojanju konfliktnog potencijala i narušenim bilateralnim odnosima kao posljedici neriješenih graničnih pitanja u sva četiri slučaja granica sa Slovenijom, Bosnom i Hercegovinom, Crnom Gorom i Srbijom.

Rad mr. sc. Marte Zorko "Granice država nastalih iz SFRJ: studije slučajeva otvorenih graničnih pitanja" sustavno je i sveobuhvatno istraživanje otvorenih graničnih pitanja koja su nastala kao posljedica raspada bivše SFRJ. Postavljeni metodološki okvir omogućio je uvide u svu složenost pitanja granica te u trenutni status svake pojedine granične crte Republike Hrvatske prema susjednim državama. Autorica je konstruirala vlastiti model za istraživanje konfliktnog potencijala u koji je uključila šest kategorija čiju je prisutnost analizirala u posebnim studijama slučaja susjednih država. Zaključci su jasni i koncizni te utemeljeni na sveobuhvatnom istraživanju. Stoga zaključujemo da se radi o vrlo uspješnoj obradi izabrane teme.